

Kaj pomeni e?

Razmišljanje o novih tvorjenkah

S širjenjem uporabe informacijske tehnologije, v zadnjem času predvsem interneta, se širi informacijska kultura in z njo tudi informacijsko izrazje. Pojavljajo se nove besede ali novi pomeni obstoječih slovenskih besed. Nove besede za nove pojme so seveda nujno potrebne, zlasti kadar domačih ustreznih še ni na voljo. Zato se moramo razveseliti vsake. Tako srečujemo med drugimi naslednje, po mojem mnenju lepe izraze: dveri, klepetalnica, gruča, kiberščak, igričar, spletišče.

Kot gobe po dežju pa v zadnjem času poganjajo zloženske z e. Brez težav sem jih v raznih pisnih virih našla kakih štirideset: e-bančništvo, e-dražba, e-ekonomija, e-EU, e-Evropa, e-demokracija, e-Slovenija, e-dnevnik, e-gigant, e-glasovanje, e-knjiga, e-mesto, e-naslov, e-odličnost, e-papir, e-podatki, e-podjetje, e-podpisovanje, e-poslovanje, e-poslovni procesi, e-pošta, e-prodaja, e-prodajalna, e-projekti, e-reklama, e-Slovenija, e-sporočilo, e-storitev, e-strategija, e-tednik, e-tehnologija, e-terapevt, e-trgovanje, e-trženje, e-uprava, e-volitve, e-voščilnice. Pri teh zloženkah me moti naslednje:

1. Skovane so po ameriškem kalupu in so tuje slovenskemu načinu tvorbe novih besed.
2. Marsikateri podvajajo že obstoječe, prevzete strokovne izraze.
3. Nekatere so nerazumljive in bi pri uporabi potrebovale posebno razlago.

Poglejmo v Slovar slovenskega jezika. Razen kot črka abecede je e naveden v zloženkah E-vitamin, e-dur, e-mol, e-linija (peta vrsta) pri šahu, in je bolj neke vrste vrtilni števec kot pa okrajšava. Naš e- je pravzaprav kratica za »elektronski«. Torej pogledajmo sorodne zloženske! Primeri zloženk s kratično zvezo črk so na primer: TV-program, PTT-služba, A4-format, s tem da pravila priporočajo obrnjeno zaporedje, torej vitamin E, program TV, format A4.¹ Še lepše je, če uporabimo pridevnik, torej »televizijski program«, »poštna služba«.

Po vsej verjetnosti je prišlo do e-besed takole: elektronsko pošto smo iz povsem naravne lenobe pričeli imenovati e-pošta, elektronsko poslovanje e-poslovanje, torej je e najprej pomenil kratico za »elektronski«, potem smo pa pričeli uporabljati ta e povsod, kjer smo hoteli povedati, da gre za neki nov pojav, povezan z uporabo sodobne tehnologije.

Seveda prihaja uporaba eja kot kratice za »elektronski« iz ameriške angleščine. Američani imajo radi okrajšave, tudi v pogovornem jeziku. Okrajšujejo celo lastna imena. Kdo se ne spomni C.C. (sisija), glavne osebe iz popularne ameriške nadaljevanke? Mnogi slovarji, med drugim tudi Veliki angleško slovenski slovar, vsebujejo razlago angleških kratic. Obstajajo tudi mnogi slovarji kratic, za nas je zanimiv spletni slovar kratic.²

V slovenščini je v pogovornem jeziku uporaba kratic redka. V uporabi so RTV, PTT, SAŽU, ZDA. V slengu mladih je pogost izraz D.J. (didžej, disk jockey, režiser glasbe v zabavišču). Prijela se je kratica CD, ki se uspešno bojuje s slovenskim izrazom »zgoščanka«. Predvsem na strokovni ravni se nekaterih kratic seveda ne moremo povsem ogniti, zlasti v informacijskem izrazju, kjer jih prejemo še tople in nespremenjene iz ameriške angleščine. Najbolj pogosto se uporablja »IT«, ki se skoraj praviloma izgovarja »ajti«, vendar je nerodna in v splošnem pogovornem jeziku še zmeraj ni privzeta. Sicer sem pa mnenja, da so kratice v slovenščini moteče in slabo razumljive, zvečine težko izgovorljive. Vzemimo na primer »HTML«.

Kratica e pa se, kot smo videli, uporablja v številnih zloženkah. Poglejmo si po bližje, kaj pomenijo!

E-bančništvo: menda je zdaj že jasno, da je bančništvo brez sodobne tehnologije stvar preteklega stoletja. Zakaj torej e-?³ Ali je morda mišljena uporaba sodobnih tehnologij v bančništvu?

E-poslovanje: ne vidim razloga, zakaj bi »elektronsko poslovanje«, že ustaljeni pojem, morali zamenjati?

E-ekonomija: primernejši bi bil izraz »nova ekonomija«. Je lepši, navaja na novo vsebino.

E-tehnologija menda pomeni informacijsko tehnologijo (za ta pojem se zadnje čase pojavlja še strašanska različica ITKT⁴).

E-družba pa je domnevno informacijska družba.

Kljub nekaterim pomislekom se je izraz »splet« dobro prijel, predvsem ker iz njega tvorimo lep pridevnik »spletni«. Ta že danes lahko zamenjuje marsikateri e-. Tako bo e-trgovino najbrž brez težave zamenjala spletna trgovina, e-naslov spletni naslov, e-reklamo spletna reklama.

Kaj pa naj bi pomenile e-demokracija, e-odličnost, e-mesto, e-EU, e-papir, e-Slovenija in še nekatere, nimam pojma. Kdor jih uporablja, bi jih vsekakor moral pojasniti.

Največja odlika strokovnega jezika je razumljivost. Kot vidimo, večina tvorjenk z e ne prinaša koristnih novosti. Pogosto zamenjujejo že obstoječe, ustaljene izraze, kadar pisci ali govorniki želijo biti bolj sodobni. Večini neinformatikov so popolnoma nerazumljive, razen morda »e-pošte«, ki jo pa v pogovornem jeziku pogosto zamenjuje »imajl« ali »emajl«, ki ima prijazen, šaljiv prizvok in ga razen tega spremljata še priročna glagola »emajlati« in »emajlirati«.

Kaj bi torej z eji? Mnenja sem, da jih velja obravnavati kot informacijski pogovorni jezik ali žargon. Brez dvoma bodo kratkega veka. Ne samo, da jih povprečen Slovenec, niti z visoko izobrazbo, (to sem sama preskusila) ne razume, preveč so ohlapni, v različnih zvezah pomenijo povsem različne stvari, torej ne samo elektronski, temveč tudi: spletni, informacijski, sodoben, nov, računalniški. Ponekod so odveč.

S tem prispevkom želim kolege informatike spodbuditi k razmišljanju o jeziku. Ko govorimo ali pišemo, bi morali vselej upoštevati, komu govorimo in ali smo misel jasno izrazili. Sami s seboj ali v ožjem, strokovnem krogu lahko govorimo v žargonu, v kraticah ali celo v angleščini, če pa bi radi drugim kaj povedali, ni vseeno, kakšne besede izbiramo. Mnogi nesporazumi in nerazumevanja med informatiki in uporabniki so posledica neprimerne jezika. Če pravih izrazov nimamo, jih je treba pač ustvariti, po možnosti tako, da bodo povprečnemu Slovencu čim bolj razumljivi in čim bližje značaju slovenskega jezika.

Ob tem se lahko spomnimo tudi na sporočilo okrogle mize na Dnevih slovenske informatike 2000⁵, da brez odličnega strokovnega jezika ni strokovne odličnosti.

Katarina Puc

1 Slovenski pravopis, pravila, RZS Ljubljana, 1994

2 Glej <http://www.mtns.com/af/>, vsebuje 185.000 razlag. Za kratico OCL navaja 9 možnih razlag, za UML pa 6 (torej Universal Markup Language, Unified Marxist Leninist, Unified Modeling Language, Universal Mission Load, University of Massachusetts Lowell, User Mode Linux). Iz tega vidimo, da so številne kratice razumljive le v kontekstu.

3 Našla sem tudi izraz »ibanka«.

4 Informacijska tehnologija po definiciji pomeni zlitje računalniške in komunikacijske tehnologije. Torej je kT (zakaj z malo začetnico?) povsem odveč.

5 Strokovni jezik v informatiki